

biblio.ugent.be

The UGent Institutional Repository is the electronic archiving and dissemination platform for all UGent research publications. Ghent University has implemented a mandate stipulating that all academic publications of UGent researchers should be deposited and archived in this repository. Except for items where current copyright restrictions apply, these papers are available in Open Access.

This item is the archived peer-reviewed author-version of:

B. COPPEIN, *Dromen van een nieuwe samenleving. Intellectuele biografie van Edmond Picard*. Brussel: Larcier 2011. ISBN 978-2-8044-4980-3 423 p. (door Bruno Debaenst)

In: *Pro Memorie* 2012, 213-215.

To refer to or to cite this work, please use the citation to the published version:

B. DEBAENST, B. COPPEIN, *Dromen van een nieuwe samenleving. Intellectuele biografie van Edmond Picard*. Brussel: Larcier 2011. ISBN 978-2-8044-4980-3 423 p. (door Bruno Debaenst), *Pro Memorie* 2012, 213-215.

B. COPPEIN, *Dromen van een nieuwe samenleving. Intellectuele biografie van Edmond Picard.* Brussel: Larcier 2011. ISBN 978-2-8044-4980-3 423 p.

Op donderdag 29 april 2010 verdedigde Bart Coppein succesvol zijn proefschrift tot het behalen van de graad van doctor in de rechten aan de Katholieke Universiteit Leuven. Vorig jaar verscheen dan de lichtjes aangepaste commerciële versie bij Larcier, de uitgeverij die erg nauw verbonden was met het leven en werk van Edmond Picard, (1836-1924), een monument in de Belgische rechtsgeschiedenis en voorwerp van Coppeins studie.

Edmond Picard was een veelzijdig en ook controversieel persoon, die in zekere zin een kristallisatiepunt vormt van de Belgische *Belle Époque*. Er was Picard de advocaat, die een bloeiende praktijk uit de grond stampte en het schopte tot stafhouder van de balie bij het Hof van Cassatie. Er was Picard de kunstliefhebber, in wiens salons de Brusselse *bon monde* van die periode elkaar op geregelde tijdstippen ontmoette. Er was Picard de progressieve, socialistische politicus, die voor de Belgische Werkliedenpartij in de Senaat zetelde. Er was ook Picard de antisemiet, die de wereld doorheen een gekleurde, raciale bril bekeek, wat hem vooral in latere tijden, *post mortem*, een onwelriekende reputatie bezorgde. Als rechtshistoricus kwam ik evenwel voor het eerst in aanraking met Edmond Picard de rechtsgeleerde, via zijn geesteskinderen, de *Journal des Tribunaux* en vooral het monumentale *Pandectes belges*, dat nog steeds als handig naslagwerk voor het Belgische recht van die periode dienst doet.

De vragen die onmiddellijk rijzen bij het aanschouwen van dergelijke complexe veelzijdigheid zijn: hoe begin je aan dergelijk onderzoek, en nog belangrijker, hoe breng je dit tot een goed einde? Het antwoord is al even geniaal als eenvoudig: je zet er gewoon een begeesterde, onvermoeibare historicus zoals Bart Coppein op. Het resultaat is een doorwrocht onderzoek, dat op een vlotte, leesbare manier aan het papier toevertrouwd is. Als het cliché van de hardwerkende West-Vlaming ooit door empirisch onderzoek bevestigd zou moeten worden, zou Bart Coppein de onderzoeksresultaten onmiddellijk in de gewenste richting duwen. Hij heeft dan ook in zijn eentje bergen literatuur en archief verzet om tot zijn proefschrift te komen. Deze vaststelling van de gedrevenheid van de auteur blijkt niet alleen uit de lectuur van zijn boek, maar berust ook op persoonlijke observatie. Ik had namelijk het geluk om Bart Coppein op geregelde tijdstippen te mogen horen spreken op verschillende binnen- en buitenlandse congressen, zoals de Summerschool in het *Max Planck Institut für europäische Rechtsgeschichte* te Frankfurt in 2007, het *European Forum for Young Legal Historians* te Pécs in 2008 en de Dag van de Nieuwste Geschiedenis te Gent in 2010 om er maar enkele te noemen. Op elk van die gelegenheden lichtte Bart Coppein op zijn gans eigen wijze telkens een stukje van Picard's sluiers, waarbij langzaam maar zeker een pointillistisch beeld ontstond van 'de man', zoals Bart het zou omschrijven.

Naast een gedreven onderzoeker is er natuurlijk ook een pragmatische aanpak nodig om dergelijk gigantisch onderzoek tot een goed einde te brengen. De auteur heeft dit verstandig aangepakt. Om te beginnen heeft hij zich 'beperkt' tot een intellectuele biografie van Edmond Picard, met andere woorden tot een analyse van diens ideeën en opvattingen. Deze keuze lijkt mij persoonlijk logisch. Het gaat nu eenmaal om een doctoraat in de rechten en niet om een doctoraat in de geschiedenis. Picard was eerst en vooral een jurist, met een groot belang voor de Belgische rechtsgeschiedenis en het is dan ook logisch dat de nadruk daarop ligt.

In het eerste hoofdstuk geeft Coppein een bondige biografie van Edmond Picard, wat geen overbodige luxe is als je bedenkt dat heel veel van zijn eigenaardigheden verklaard kunnen worden door zijn specifieke levenswandel. Zijn oprechte bekommernis voor de arbeidersklasse bijvoorbeeld kan verklaard worden vanuit de armoede die hij moest lijden tijdens zijn jeugdijaren en de tochten op de lange omvaart die er een gevolg van waren. De Pandectes belges kunnen dan weer vooral verklaard worden vanuit een soort rancuneuze geldingsdrang ten gevolge van een slecht verteerd afgewezen professoraat aan de ULB.

De volgende hoofdstukken bevatten vervolgens een aantal capita selecta, waarbij bepaalde aspecten van Picard's denken thematisch behandeld worden. Coppein heeft bijvoorbeeld geprobeerd om de rechtsfilosofische ideeën van Picard te analyseren en in te passen in de toenmalige rechtsfilosofische stromingen. Het feit dat Picard niet altijd even duidelijk is en dat zijn ideeën geëvolueerd zijn, maakt dit er niet gemakkelijker op. Bijzonder boeiend vond ik de passages over zijn rechtsdenken. Picard leefde nu eenmaal in een boeiende periode, waarbij de tweede exegetische school meer en meer onder vuur kwam te liggen en de nieuwe sociale wetenschappen hun intrede begonnen te maken in de wereld van het recht. Klein minpuntje hierbij vond ik wel dat Coppein geen aandacht besteedt aan Charles-Xavier Saintelette, die toch als een van de vroege vertegenwoordigers van de *École de la libre recherche scientifique* in België beschouwd moet worden. Dit hoeft op zich niet te verwonderen: Saintelette is een beetje in de nevelen der tijd verdwenen en in de bestaande wetenschappelijke literatuur valt weinig tot niets over hem terug te vinden. Laat deze opmerking dan ook niet bedoeld zijn als een kritiek op Bart Coppein, maar wel als een aansporing om de historische botsing tussen de traditionele exegetische benadering en de vernieuwende wetenschappelijke school binnen afzienbare tijd aan nader wetenschappelijk toezicht te onderwerpen.

Een ander interessant hoofdstuk gaat over de vermaatschappelijking van het recht en de strijd om de democratie, waarbij Picard een niet onbelangrijke rol speelde als socialistisch politicus. Ik herinner mij nog goed de discussies die Bart en ik hierover gevoerd hebben. In mijn eigen onderzoek vertrok ik namelijk vanuit het gegeven van de juridisering van de maatschappelijke verhoudingen, wat in zekere zin als het spiegelbeeld van de vermaatschappelijking van het recht beschouwd kan worden. De sociale thema's die hier de revue passeerden waren in ieder geval dezelfde, zoals het sociaal vraagstuk dat zo prominent aanwezig was rond de vorige eeuwwisseling. De reden voor onze verschillende invalshoek ligt voor de hand: Coppein vertrekt nu eenmaal vanuit Picard, die de implicaties van de maatschappelijke veranderingen op het recht centraal stelde; ikzelf ben vertrokken vanuit diezelfde maatschappelijke veranderingen, om te zien wat de invloed van het recht hierop was.

Het boeiendste hoofdstuk komt evenwel helemaal op het einde, namelijk de analyse van het antisemitisme van Edmond Picard. Hier toont de auteur zich misschien wel op zijn best als historicus. De manier waarop hij het vooringenomen werk van de propagandist Foulek Ringelheim met de grond gelijk maakt, is gewoonweg magistraal. Coppein toont vervolgens hoe het wel moet, aan de hand van een strenge, maar rechtvaardige analyse van deze verguisde kant van Picard. Hij waarschuwt er terecht voor om het kind niet met het badwater weg te gooien: het is niet omdat Picard en antisemitisme onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn dat hij nu met alle zonden van Sodom en Gomorra overladen moet worden en dat zijn vele goede eigenschappen niet langer erkend zouden mogen worden.

'Je moet het maar durven, je moet het maar doen en je moet het maar kunnen', schreef Fred Stevens in het voorwoord van het boek van zijn poulain. Terecht. Bart Coppein heeft het standaard wetenschappelijk werk over Edmond Picard geschreven, misschien wel de meest boeiende en fascinerende Belgische jurist tot dusver. Een schitterend pleiter met een bloeiende praktijk, een pilaar van de Belgische justitie, een mecenas voor de kunst, een veelzijdig rechtsgeleerde, een man vaak met het hart op de goede plaats, maar ook met wat duistere kanten, zoals zijn antisemitisme getuigt. Deze beperkte boekbespreking doet in feite veel te weinig eer aan Bart Picard en Edmond Coppein en het boek dat hun gezamenlijk product geworden is. De grootste eer bestaat er in het boek te lezen. De lezer weze gewaarschuwd: het is niet altijd even lichte literatuur, maar de doorzetter wordt wel beloond met een magistrale inkijk in het hoofd van Edmond Picard.

Bruno Debaenst, Gent